

УДК 354.43

СУДОВА БАЛІСТИКА: КЛАСИФІКАЦІЯ СЛІДІВ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ОГЛЯД ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Давидюк П.П.

Національний університет водного господарства та природокористування

Гоменюк І.М.

Рівненський Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України

Богущ Р.Ю.

Навчально-науковий інститут права
Національного університету водного господарства та природокористування

У статті викладено комплексний розгляд питання класифікації та слідів вогнепальної зброї. Здійснено огляд вогнепальної зброї. Визначено організаційні та практичні основи судової балістики. Також описані основні підходи щодо класифікації та слідів вогнепальної зброї. Розглянуто які завдання вирішує судово-балістичної експертизи.

Ключові слова: судова балістика, вогнепальна зброя, сліди вогнепальної зброї, зброя, гільзи, кулі, боеприпаси.

Постановка проблеми. Дедалі більше злочинів вчиняються із використанням вогнепальної зброї. Це пов'язано, перш за все, з тим, що де в чому ринок вогнепальної зброї став ліберальнішим, а також появилось більше можливостей для одержання зброї незаконним шляхом. Як правило, чинити злочини за допомогою вогнепальної зброї є більш привабливим для злочинців. Зброя використовується для полегшення вчинення злочинних дій. Суспільна небезпечність злочинів, вчинених із використанням вогнепальної зброї, дуже велика, оскільки ставить під загрозу життя і здоров'я однієї чи кількох осіб. Розвиток судової балістики як галузі науки дає шанс використовувати нові знання у процесі проведення судово-балістичної експертизи і розслідуванні злочинів. З цього виникає необхідність розвивати судову балістику, що приведе до швидкої і точної класифікації вогнепальної зброї.

Аналіз останніх досліджень. Важливий внесок у розвиток судової балістики зробили В.Л. Черваков, С.Д. Кустанович, Б.О. Комаринець, Ю.М. Кубицький та ін. Вони розкривають її зміст як вивчення закономірностей пострілу та дії зброї і розроблення на цій основі науково-технічних методів і засобів виявлення, фіксації

та дослідження вогнепальної зброї, боеприпасів до неї, стріляних куль, гільз, слідів пострілу та явищ, що супроводжують постріл, з ціллю розслідування та попередження злочинів.

Метою статті є аналіз криміналістичних досліджень слідів пострілу, процедури проведення судово-балістичної експертизи і особливостей огляду зброї та інших об'єктів судової балістики, що мають вагомість для розслідування злочинів.

Виклад основного матеріалу. Судово-балістична експертиза вирішує класифікаційні, діагностичні та ідентифікаційні завдання.

Важким дослідженням є ідентифікація вогнепальної зброї за стріляними кулями і гільзами. Порівняльне дослідження слідів на кулі, що були виявлені на місці події, та слідів на кулі, які одержані експериментальним шляхом, провадиться шляхом співставлення за допомогою порівняльного мікроскопа та за збільшеними фотознімками.

Судова балістика вивчає ознаки вогнепальної зброї та боеприпасів, закономірності виникнення слідів їх застосування, розробляє засоби та методи збирання й дослідження таких слідів. У судовій балістиці досліджується вогнепальна зброя і наслідки використання її зі злочинною ціллю. Дослідження зброї дає можливість винес-

сти обґрунтовані версії, виявити істотні обставини у справі, встановити винувату особу.

Речовими доказами при використуванні вогнепальної зброї можуть бути зброя та її частини, патрони, гільзи, кулі, картечі, дріб, незгорілі порошинки, пижі, пристрої, пристосування і матеріали, що застосовувалися при кустарному виготовленні зброї та боеприпасів.

До завдань судової балістики можна віднести: визначення властивостей вогнепальної зброї та боеприпасів; ідентифікація зброї та боеприпасів; визначення групової належності зброї та боеприпасів або їх частин; встановлення окремих обставин застосування вогнепальної зброї.

Об'єктами судово-балістичного дослідження є: ручна вогнепальна зброя; окремі елементи та приналежності зброї; боеприпаси; сліди пострілу; засоби та інструменти, що використовувались для спорядження патронів або виробництва снарядів.

Ручна вогнепальна зброя може бути класифікована за різноманітними підставами. За своїм призначенням зброя поділяється на бойову, спортивну і мисливську.

Бойова зброя призначена для вирішення бойових завдань:

а) короткоствольна (довжина ствола до 200 мм – пістолети і револьвери);

б) середньоствольна (довжина ствола від 200 до 400 мм – пістолети-кулемети, автомати, карабіни);

в) довгоствольна (довжина ствола більше 400 мм – гвинтівки, ручні кулемети) [4, с. 105].

Мисливська зброя призначена для мисливських цілей і використовуються для цього: рушниці різних систем, мисливські карабіни, а спортивна зброя призначена для занять спортом і до даної зброї можна віднести: спортивні пістолети, малокаліберні гвинтівки.

За будовою каналу ствола зброя поділяється на нарізну, гладкоствольну чи комбіновану. У більшості моделей вітчизняної нарізної зброї є чотири нарізи. Наріз служить для надання кулі обертального руху. Для покращення бойових властивостей дульна частина ствола в декотрих видах зброї має звуження («чок»), а інколи ще й нарізи («парадокс»).

Вогнепальна зброя розрізняється за внутрішнім діаметром ствола – калібром. У нарізній зброї калібр вимірюється у міліметрах та відображає відстань між протилежними полями нарізів. Найчастіше бойова зброя має такі калібри: 6,35; 7,62; 7,65; 8; 9; 11,45 мм, а спортивна – 5,6 мм. У США та Великобританії калібр визначається в дюймах та лініях (1 дюйм дорівнює 25,4 мм, 1 лінія – 2,54 мм).

Кількістю круглих куль, які можуть бути зроблені з англійського фунта свинцю (453,592 г) визначає калібр гладкоствольної зброї. Мисливські рушниці мають калібри 12, що відповідає діаметру 18,2 мм; 16, що відповідає діаметру 16,80 мм; 20, що відповідає діаметру 15,70 мм. Калібр зброї наносять на ділянку казенної частини ствола і на динце гільзи [3, с. 47].

За будовою ударно-спускового механізму зброї розрізняють: 1) неавтоматичну зброю; 2) автоматичну самозарядну; 3) автоматичну самостріляну.

За способом виготовлення зброя буває заводська, кустарна, саморобна. Вогнепальна зброя яка використовується зі злочинною ціллю, за способом виготовлення поділяється на перероблену заводську і атипову. Перероблена зброя виготовляється злочинцями зі стандартної зброї до якої вносяться конструктивні зміни, а саме: укорочування ствола, відсторонення приклада. Атипова зброя може бути виготовлена як таємна зброя, наприклад стріляючі авторучки, парасольки, трости, стволи; зброя, що вмонтована в підбор черевики та ін.

За функціональним призначенням розрізняють зброю просту, яка виконує функції одного виду зброї, та комбіновану, що виконує функції двох і більше різних видів зброї.

Мисливська зброя буває одноствольна і багатоствольна; зброя, що має горизонтальне та вертикальне розміщення стволів [5, с. 297].

Патрон – це сполучення необхідних для пострілу компонентів (порох, куля або дріб) в оболонці. Патрони поділяються на унітарні і патрони окремого запалювання. Стрільба з сучасної зброї відбувається унітарним патроном, котрий складається з гільзи з зарядом порошу, кулю або дробом і капсулем, а мисливський патрон має пиж та прокладки. Унітарний патрон притаманний для вогнепальної казнозарядної зброї. За принципом устрою капсуля унітарні патрони поділяються на патрони лефорше, голчасті, бічного вогню і центрального бою.

Гільза – це тонкостінна стаканоподібна ємкість для порохового заряду, капсуля, кулі або снаряда, у дробовому патроні – дробу і пижів. Складається з денця, корпусу і дульця, в якому закріплюється куля. У гільзі дробового патрона дульце відсутнє. Гільза виготовляється з металу або картону.

Стрільба з нарізної зброї провадиться кулями, а з гладкоствольної – дробом, спеціальними кулями, картечцю.

Куля – це металеве тіло, різне за формою, для стрільби з вогнепальної зброї. Кулі в нарізній зброї бувають оболончасті, напівоболончасті і безоболончасті. У бойовій зброї використовуються кулі особливого призначення: важкі, тракуючі, запалювальні, бронебійні, розривні та ін. Розрізняють також кулю зі зміщеним центром ваги – куля, осереддя якої розташоване таким чином, що в момент удару вона змінює траєкторію польоту.

Кулі до гладкоствольних мисливських рушниць за формою є: стрілочні, круглі, турбінні та комбіновані.

Дріб – це свинцеві кульки, рідше шматочки свинцю, що призначені для пострілу з дробової зброї, дріб має діаметру 1,5-5 мм. Дріб, що має діаметр більше ніж 5 мм, називається картечцю.

Порох – це вибухова речовина, яка застосовується у зарядах вогнепальної зброї. Поділяється на димний, при його згорянні виділяється дим і бездимний, згорає без виділення диму. Компонентами димного порошу є калієва селітра, сірка і деревне вугілля. Бездимний порох складається з піроксиліну (наприклад, порох Лишева – це бездимний порох колоїдного типу, який створений із нітроклітковини). За формою димний порох має вид маленьких порошинок різноманітної конфігу-

рації, бездимний порох за формою має вид платівки або циліндриків однакових розмірів [8, с. 75].

У патронах для гладкоствольних мисливських рушниць використовуються пижі та прокладки. Пижі – це шматок волоку або інакшого щільного матеріалу, який відокремлює у заряді порох від кулі чи дробу. Пижі бувають основні та додаткові. За матеріалом пижі поділяються на войлочні, картонні, деревноволокнисті та ін. Прокладки призначені для пом'якшення поштовху порохом газів і запобігання деформації заряду.

При пострілі з вогнепальної зброї відбувається взаємодія порохом заряду, снаряда (кулі, дробу) і перепони, в наслідок чого формуються зміни, які називаються слідами пострілу або слідами застосування зброї. До цих слідів відносяться: сліди-ушкодження від снаряда на ураженому об'єкті; стріляні снаряди, гільзи, пижі; частки речовин, що виникають при згорянні пороху, які викидаються з каналу ствола; сліди, що формуються на стріляних кулях і гільзах; відкладення кіптяви пострілу на тілі (найчастіше на руці) особи, що стріляла.

У вигляді кіптяви залишаються у каналі ствола зброї, на кулях, пижах, картонних прокладках, на паску обтирання та перепоні сліди згорання заряду.

Залежно від конструкції зброї утворюються на кулях, дробі і гільзах сліди частин зброї.

На гільзах, відстріляних з автоматичної зброї, сліди утворюються: на капсулі – слід від бійки ударника у вигляді вм'ятин і сліди переднього зрізу затвора – борозенки і валика; на дінці гільзи – слід відбивача; на ребрі та дні кільцевого паза – сліди від зачіпки викидача. На корпусі гільзи можуть відбитися сліди патронника у вигляді повздовжніх трас і дрібні вм'ятини від країв кожуха затвора.

На кулі (при пострілі з нарізної зброї) утворюються сліди від стінок каналу ствола. Такі сліди складаються з дрібних валиків і борозенок. Кількість слідів (смути) та їх нахил щодо повздовжньої осі кулі відповідають кількості та напрямку нарізів каналу ствола [1, с. 108].

На перепонах від кулі та дробу виникають пробоїни, вм'ятини, тріщини, розриви, сліди кіптяви у вигляді пояса обтирання.

У пробоїні розрізняють вхідний і вихідний отвори. Вхідний кульовий отвір в еластичних перепонах має дещо менший діаметр, ніж діаметр кулі; у сухому дереві, листовому металі отвір близький до калібру кулі; в уламках твердих перепонах (скло, цеглина) отвір може бути навіть дещо більшим, ніж діаметр кулі; на тілі людини діаметр вхідного отвору, як правило, менший за діаметр кулі.

Ознаки вхідного отвору:

- дефект тканини – відсутність частин тканини;
- наявність навколо рани (на тілі людини) пояса осадження у вигляді кайми завширшки 1-3 мм червоно-бурого кольору;
- наявність пояса обтирання;
- наявність ознак пострілу з близької відстані або в упор (при пострілі в упор відбивається дуловий зріз зброї – штанцмарка).

Вихідний кульовий отвір має різні розміри й форму. Найчастіше краї вихідного отвору не-

рівні, вивернуті назовні, вихідний отвір, як правило, більший, ніж вхідний.

При пострілі можуть утворюватись сліди рикошету, які виникають при ударі кулі о перепону при малому куті зіткнення і результатом куля змінює свій напрямок руху.

Поясок обтирання – одна з важливих ознак кульового ушкодження; має вигляд темної смуги, розташованої по краю вхідного отвору. Поясок обтирання утворюється частинами речовин, які винесені кулею з каналу ствола, а також частинами матеріалу, з якого виготовлена куля.

Патрони, кулі, дріб, гільзи, картеч, прокладки, пижі підлягають виявленню, фіксації й дослідженню при огляді на місці події.

У протоколі огляду при описі гільзи вказують: місце виявлення, форму, маркувальні позначки, розміри, колір металу, наявність і форму слідів зброї. При описі кулі (дробу) у протоколі відзначається: розміри ушкодження кулі, вид перепони, наявність на кулі сторонніх речовин.

Під час пошуку гільз необхідно враховувати механізм викидування гільзи (бік викидування). При цьому ефективним буде застосування металошукача.

Дріб може бути виявлений у тілі (або в одязі) потерпілого та в інших об'єктах. Максимальна дальність польоту дробу 400 м (при діаметрі дробу 5 мм – дальність 500 м, картечі – дальність до 600 м) [2, с. 89].

Під час огляду вогнепальних пошкоджень фіксують: форму країв ушкодження та його розміри, взаємне розташування декількох пошкоджень, вид і властивості перепони, їх розміщення на перепоні.

При виявленні слідів кіптяви, незгорілих порошинок, частин змазки необхідно описати в протоколі: інтенсивність кожної зони, колір кіптяви чи порошинок, форму, кількість зон відкладення, їх віддаленість від пошкодження та ін.

Виявлена та досліджена на місці події вогнепальна зброя, сліди її дії та боєприпаси підлягають вилученню. Дані об'єкти належним чином пакуються та опечатуються печаткою слідчого.

Дослідження вогнепальної зброї, боєприпасів та слідів пострілу здійснюється за допомогою судово-балістичної експертизи, яка є різновидом криміналістичної експертизи. До основних завдань експертизи відносяться встановлення виду, зразка (моделі) вогнепальної зброї за стріляними кулями, гільзами, слідами пострілу, а також конкретного екземпляра зброї за стріляними кулями та гільзами, визначення можливості застосування для стрільби зброї та боєприпасів, встановлення однорідності патронів, куль, гільз, дробу, картечі, встановлення деяких обставин, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї [7, с. 352].

Судово-балістична експертиза вирішує класифікаційні, ідентифікаційні та діагностичні завдання, які можна класифікувати як такі типові питання:

- при дослідженні зброї: чи є дана зброя вогнепальною, а при позитивній відповіді – до якого виду, системи та моделі вона відноситься; чи міг відбутися постріл з даного екземпляра зброї без натискання на спусковий гачок за певних обставин; чи справна зброя та чи придатна вона для стрільби; який калібр даної вогнепальної зброї;

чи є представлена на дослідження деталь частиною даного екземпляра зброї; чи можливий постріл з даної зброї патронами певного калібру; чи здійснювалася стрільба з даної зброї після останньої чистки;

– при дослідженні боеприпасів: до якого виду й зразка відноситься поданий для дослідження патрон; чи справні дані патрони та чи придатні вони для стрільби; чи не відносяться представлені патрони до однієї партії випуску;

– при дослідженні стріляних куль, дробу, картечі, піжів: чи є представлені для дослідження куля і гільза частинами одного патрона; чи складала раніш представлені снаряди (дріб, картеч, кулі) єдину масу і чи не виготовлені вони в одних і тих самих виробничих умовах; чи не відстріляна куля з одного екземпляра зброї; до якого виду та зразка відноситься патрон, частиною якого є куля, виявлена на місці події; чи не відстріляна куля зі зброї невідповідного калібру; чи не слугував предмет, що підлягає дослідженню, саморобним піжем; з якого матеріалу виготовлений піж; зі зброї якого виду, системи, зразка відстріляна куля, виявлена на місці події; чи не відстріляна куля з представленої зброї; чи однорідні піжі представлені на дослідження;

– при дослідженні гільз: чи не викинуті представлені гільзи з одного екземпляра зброї; чи не є представлені куля та гільза частинами одного патрона; зі зброї якого виду, зразка викинута дана гільза; чи є гільза частиною патрона, що використовувався під час стрільби з даної зброї; які причини виникнення пошкоджень, що є на гільзі;

– при дослідженні слідів пострілу: чи є сліди пострілу з близької відстані на одязі потерпілого; чи є дане пошкодження вогнепальним; чим саме

утворене дане пошкодження (кулею, дробом, картеччю, осколками гранати); у котрому напрямку був здійснений постріл; яким є дане ушкодження – вхідним чи вихідним отвором [6, с. 187].

Найбільш складним дослідженням є ідентифікація вогнепальної зброї за стріляними кулями і гільзами. Порівняльне дослідження слідів на кулі (гільзі), виявлених на місці події, та слідів на кулі (гільзі), отриманих експериментальним шляхом, провадиться шляхом співставлення за допомогою порівняльного мікроскопа та за збільшеними фотознімками.

Висновок з проведеного дослідження. Підсумовуючи викладене, відзначаю, що судова балістика вивчає ознаки вогнепальної зброї і боеприпасів, закономірності виникнення слідів, розробляє засоби і методи збирання й дослідження таких слідів.

У судовій балістиці досліджується вогнепальна зброя і наслідки застосування її зі злочинною ціллю. Дослідження зброї надає можливість висунути обґрунтовані версії, виявити суттєві обставини у справі, встановити вину в особу.

Дослідження вогнепальної зброї, боеприпасів та слідів пострілу здійснюється за допомогою судово-балістичної експертизи, яка є різновидом криміналістичної експертизи. До основних завдань експертизи відносяться встановлення виду, зразка (моделі) вогнепальної зброї за стріляними кулями, слідами пострілу, гільзами, а також конкретного екземпляра зброї за стріляними кулями та гільзами, визначення можливості застосування для стрільби зброї та боеприпасів, встановлення однорідності патронів, куль, дробу, картечі, гільз, встановлення деяких обставин, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Список літератури:

1. Біленчук П. Д. Криміналістика (криміналістична техніка) / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтєвський, Г. С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
2. Біленчук П. Д. Криміналістика: Підручник / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтєвський, П. Ю. Тимошенко. – К.: «Атіка», 2003. – 416 с.
3. Біленчука П. Д. Балістика: криміналістичне вогнестрільне зброєзнавство. Підручник / за ред. проф. П. Д. Біленчука. – К.: Міжнародна агенція «Веєгопе», 2003. – 384 с.
4. Егорова А. Г. Судебная баллистика и судебно-баллистическая экспертиза / Под ред. А. Г. Егорова. – Саратов, 2002. – 176 с.
5. Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій / І. І. Когутич. – К.: Атіка, 2008. – 888 с.
6. Коренев П. М. Сучасні проблеми української криміналістики / П. М. Коренев. – Х.: Консум, 2001. – 173 с.
7. Кофанов А. В. Криміналістичне дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. Монографія / А. В. Кофанов. – К.: Видавництво «КІЙ», 2005. – 192 с.
8. Шепітька В. Ю. Криміналістика / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.

Давидюк П.П.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

Гоменюк И.Н.

Ривненский научно-исследовательский экспертно-криминалистический центр
МВД Украины

Богущ Р.Ю.

Учебно-научный институт права

Национального университета водного хозяйства и природопользования

СУДЕБНАЯ БАЛИСТИКА: КЛАССИФИКАЦИЯ СЛЕДОВ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ И ОБЗОР ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ

Аннотация

В статье изложено комплексное рассмотрение вопросов классификации следов огнестрельного оружия. Осуществлен обзор огнестрельного оружия. Определены организационные и практические основы судебной баллистики. Также описаны основные подходы к классификации следов огнестрельного оружия. Рассмотрены задачи, которые решает судебно-баллистическая экспертиза.

Ключевые слова: судебная баллистика, огнестрельное оружие, следы огнестрельного оружия, гильзы, пули, боеприпасы.

Davudiyk P.P.

National University of Water and Environmental Management

Gomenyuk I.M.

Rivne Research Forensic Center MVS of Ukraine

Bogush R.Y.

Institute of Law

National University of Water and Environmental Management

TRIALBALLISTICS: CLASSIFICATION SHOULD FIREARMS AND REVIEW OF FIREARMS

Summary

The article presents a comprehensive review of the classification and trace firearms. Done overview firearms. Determine dorganizational and practical bases of judicial ballistics. Also, describes the main approachesto classification and trace firearms. Considers that solvesthe problem offorensic ballistic examination.

Keywords: forensic ballistics, firearms, trace firearms, cartridges, bullet, sandammunition.